

IN MEMORIAM

Др МИЛОШ МИШО ХАМОВИЋ
(1933 - 1997)

У петак 25. априла 1997. године у Фочи је затворен животни круг др Милоша Миша Хамовића, историографа, музеолога и архивисте и изнад свега марљивог, племенитог, карактерног и достојанственог човјека.

М. Хамовић је рођен 14. јануара 1933. године у Подгорици. Основну школу учио је у Крушевцу и Фочи, а гимназију у Сарајеву. На Филозофском факултету у Сарајеву, на групи за историју дипломирао је 1960. Радни вијек почео је као апсолвент, у Музеју Младе Босне у Сарајеву, потом је био кустос у Националном парку "Сутјеска" на Тјентишту, кустос и директор музеја у Фочи (1977-1988), директор Регионалног архива у Фочи (1988-1995). Посљедње службовање било му је у Музеју жртава геноцида у Београду (1995-1997).

На свим пословима које је обављао Хамовић се потврђивао као истински професионалац - марљив, стрпљив, ненаметљив, одговоран, стручан и солидан организатор. Радећи стално на свом личном и стручном усавршавању, Хамовић је стекао највиша стручна звања - виши кустос, музејски и архивски саветник.

Поред преданог рада на пословима музеологије и архивистике, Милош Хамовић је интензивно проучавао најновију прошлост Босне и Херцеговине. Из те области је и његова магистарска теза - "Добровољачка војска Југославије у саставу оружаних снага НОП-а", одбрањена 1. јула 1977. на Филозофском факултету у Београду пред еминентном комисијом

историографа: проф. др Јованом Марјановићем, проф. др Бранком Петрановићем и проф. др Ђорђем Кнежевићем. Докторску дисертацију - "Избјеглиштво у Босни и Херцеговини 1941-1945. године" одбранио је, такође на Филозофском факултету у Београду почетком 1994. године, пред комисијом: академик Милорад Екмечић, проф. др Бранко Петрановић и проф. др Ђорђе Станковић.

Поред више стручних и научних прилога, др Хамовић је објавио и двије студије - то су његова магистарска и докторска теза. У књизи "Добровољачка војска Југославије у саставу оружаних снага НОП-а" (коју су објавили Музеј фочанског периода НОБ-е, "Светлост" Крагујевац и Музеј револуције Босне и Херцеговине Сарајево, крајем 1983) Хамовић је себи поставио задатак да истражи Добровољачку војску са становништва стратегије руководства НОП-а у остваривању платформе народноослободилачке борбе. У ствари, ради се о покушају Врховног штаба НОВ и ПОЈ да почетком 1942. године подведе под своју команду преко седам хиљада источно-босанских бораца, углавном присталице четника Драже Михаиловића. Поред тога, у књизи је обрађена контрареволуција у источној Босни у којој су постојали специфични услови и односи, као и појава Добровољачке војске, њено дјеловање и разливање у два тока: у револуцију и контрареволуцију.

У другој својој књизи - "Избјеглиштво у Босни и Херцеговини 1941-1945." (издавач "Филип Вишњић", Београд 1994) др Хамовић не говори само о избјеглиштву у Босни и Херцеговини током Другог свјетског рата, него и о избјеглиштву уопште, као историјској појави која је најчешће посљедица насиља и ратова, избјеглиштву као комплексном процесу присилне миграције становништва. Анализом примарних историјских извора, аутор је доказао да је геноцид на тлу Југославије у току Другог свјетског рата био најизразитији у Босни и Херцеговини. Босну и Херцеговину није мимоишла ни једна од ратних страхота: на њеном простору вођене су бројне битке, пало је највише жртава, избјеглице су биле најбројније, а пљачкање и уништавање материјалних добара најизразитије. Посматрано у свјетским размјерама и оквирима, нигдје као у Босни и Херцеговини у току Другог свјетског рата није било ни више жртава, ни више пустошења у односу на релативно мали простор и број становника.

Будући да је Босна и Херцеговина била укључена у састав Независне државе Хрватске, то су усташе и овдје, као и у Хрватској бескрупулозно извршавале прогоне над Србима и Јеврејима. Да би придобили Муслимане за своје политичке планове, усташе су их проглашавале за Хрвате, за "цвијет хрватства", остварујући политичке и прагматичне циљеве.

У својој студији Хамовић описује и злочине четника, који су утицали на исељавање Муслимана. Тежећи да комплексно сагледа узроке избјеглиштва у Босни и Херцеговини, др Хамовић анализира и злочине које су починили припадници НОП-а у Црној Гори и источној Херцеговини тзв. лијеви екстремизам који сматра непријатељима све оне који не прихватају његову политику.

Поред етничко-вјерских сукоба, у књизи су анализирани и злочини окупатора на простору НДХ. Др Хамовић тврди да су они били мањи и блажи него што су међунационални и конфесионални.

Пошто је утврдио чињенице о злочинима и прогонима припадника других народа и вјера, др Хамовић настоји да расвијетли генезу и дубину јаза међу народима у Босни и Херцеговини, чије се посљедице повремено и циклично уништавајуће испољавају увијек са трагичним посљедицама. О трагичним размјерама избјеглиштва у Босни и Херцеговини говори податак да је између 500.000 и 600.000 становника било принуђено да напусти своја првобитна станишта.

Ова књига др Милоша Хамовића заснована на богатој документационој основи представља значајан прилог истраживању историје геноцида на тлу Босне и Херцеговине у току Другог свјетског рата. Иако је и сам осјетио судбину избјеглице, др Хамовић је написао ово дјело *sine ira et studio*, што најбоље говори његовом људском и научничком поштењу.

Научна преокупација др Хамовића биле су масовне миграције становништва под принудом, које су довеле до демографских промјена и које су се одразиле на националну, социјалну и вјерску структуру становништва, како у крају које избјеглице напуштају, тако и у средини у коју долазе. Скупљао је грађу за студију о присилним миграцијама у Босни и Херцеговини у рату 1991-1995. Интересовао се и за избјеглиштво у Босни и Херцеговини у Првом свјетском рату.

Др Милош Хамовић је објавио више чланака и расправа о избјеглиштву у историографским часописима, од којих неке није дочекао да види објављене. Управо је ових дана у "Историјским записима" (бр. 1/97) постхумно објављен, вјероватно посљедњи, његов рад "О утицају избјеглиштва на демографију - посматрано у контексту миграције у Босни и Херцеговини 1941-1945. године".

Др Милош Хамовић је напустио овај свијет у пуној научној зрелости. Опака болест прекинула је његове планове на изради нових пројеката. Сахрањен је 26. априла на Фочанском гробљу. И као што неумитно бива - људи и ствари пролазе, остају само дјела и траг људске свјетлости.

Бранислав Ковачевић